

ANALÝZA MEDIÁLNÍ REPREZENTACE TÉMATU **„HUAWEI“ V ROCE 2019**

Kvalitativní analýza

PhDr. Tomáš Trampota, PhD., New York University in Prague

PhDr. Tereza Klabíková Rábová, PhD., Univerzita Karlova v Praze

Červenec 2019

Obsah:

1. Hlavní závěry.
2. Metodika analýzy.
3. Lingvistická analýza.
4. Analýza tematického rámcování.
5. Vizuální reprezentace tématu.

1. Hlavní závěry

- Ke všem příspěvkům obecně konstatujeme velmi dobrou úroveň projevu všech moderátorů i reportérů od výslovnostní roviny po hledisko spisovnosti, pohotovosti a celkovou prezentaci tématu.
- Konstatování a shrnutí faktů je z hlediska jazykových prostředků provedeno bezpříznakově.
- Repliky ani v jednom případě nebyly nikterak názorově, citově či subjektivně vychýlené
- Sémanticky i lexikálně je téma zpracováno poměrně jednotvárně, k označení podstaty kauzy se opakují tytéž výrazy, které navíc z většiny vycházejí z promluv jiných stran, autorit či zdrojů (*podle NÚKIB, podle premiéra...*), jejichž citace jsou tak opakovaně replikovány.
- Tematické rámcování kauzy „Huawei“ se během zkoumaného vzorku výrazně proměňovalo. Změny tematického rámce vycházely zejména z aktuálního dění kolem kauzy, zejména projevů a reakcí jednotlivých stran sporu a politických aktérů.
- V počátku kauzy je více užíván jednostrannější rámec *Huawei jako bezpečnostní problém*, ve druhé polovině kauzy se začíná prosazovat rámec *obchodní válka USA s Čínou jako důvod*.
- Aktuální tematické zarámování kauzy vychází více z aktuálního mimo-mediálního dění, než z aktuální snahy redakce téma re-interpretovat.
- Vizualizace tématu je standardní, s převahou ilustračních záběrů. Neobjevují se hodnotící či příznakově zatížené záběry.

2. Metodika analýzy

Předložená analýza se na základě zadání České televize zaměřila na mediální reprezentaci tématu „Huawei“ v první polovině roku 2019, tak jak byla prezentována Českou televizí.

Analýza využila kombinaci těchto kvalitativních metod výzkumu mediálních obsahů: a) **analýzu rámcování** (*framing analyses*) sledující, jak byly události spojené s vládní krizí tematizovány a které informace byly narativně zdůrazněny, b) **analýzu vizuální reprezentace** tématu zaměřenou na otázku, jaké vizuální znaky byly použity s důrazem na hodnotovou valenci vizuálních denotátů a c) **lingvistickou analýzu** jazykové prezentace tématu, jazykovou objektivitu/subjektivitu. V rámci zkoumaného vzorku bylo odvysíláno v hlavní zpravodajské relaci Události v první polovině roku 2019 celkem 51 příspěvků, v pořadu Události a komentáře 30 příspěvků a v relaci Zprávy ve 23 také 30 příspěvků. Celkem bylo k tématu odvysíláno 189 příspěvků. Zatímco některé se věnovali kauze jako hlavnímu tématu, jiné problematiku Huawei jen zmínily. Nejsilněji se kauza projevovala během ledna a února, poté mediální zájem o ni kolísal a dostávala se do agendy zpravodajství jen občasně.

Zkoumaný vzorek předkládané kvalitativní analýzy byl vymezen pořadem, časovým obdobím a tematicky:

- Pořady: ***Události, Události a komentáře, Zprávy ve 23***
- Období: 1. – 15. června 2019
- Tematické ohraničení: Huawei

3. Lingvistická analýza

Kvalitativně posuzováno bylo z jazykového hlediska 111 příspěvků pořadů Události, Události a komentáře se společným tématem kauzy Huawei (a hlavně zpočátku i ZTE), česko-čínských vztahů, české zahraniční diplomacie, příp. dalších příbuzných témat. Ke všem příspěvkům obecně konstatujeme velmi dobrou úroveň projevu všech moderátorů i reportérů od výslovnostní roviny po hledisko spisovnosti, pohotovosti a celkovou prezentaci tématu.

Sémanticky i lexikálně je téma zpracováno poměrně jednotvárně, k označení podstaty kauzy se opakují v podstatě stále tytéž výrazy, které navíc z většiny vycházejí z promluv jiných stran, autorit či zdrojů (*podle NÚKIB, podle premiéra...*), jejichž citace jsou tak opakovaně replikovány; původních označení daných faktů je relativně málo. Nejuvolněnější (nejživější) projev a nejbohatší registr pozorujeme v případě moderátorů v pořadu Události, komentáře, v souladu s dialogičností a celkovým formátem pořadu. **Repliky ovšem ani v jednom případě nebyly nikterak názorově, citově či subjektivně vychýlené (s jedinou výjimkou: *Varšavská smlouva zaplatí pámbůh byla zrušena; v této replice zaznělo osobní stanovisko moderátora*).** Kladené otázky jsou neutrální, vybízející k doplnění či osvětlení tématu (v jednom případě se host projevoval nekooperativně až konfliktně a narušoval moderátorkou postulovaný průběh debaty). Celkově je prezentace tématu jazykově neutrální, s využitím nemnoha opakujících se lexikálních jednotek.

Klíčovými nominacemi pro prezentaci tématu byly, vzhledem k tématu, **skupiny negativních výrazů a motivů:**

riziko: *rizikovost (čínských firem Huawei a ZTE), rizika při používání zařízení čínské firmy Huawei, možná technologická rizika, v pondělí vyzvala vláda správce kritické infrastruktury, aby provedla analýzu rizik užívání softwaru a hardwaru dvojice čínských společností*

hrozba: *bezpečnostní hrozba; hrozit, globální hrozba, výstraha, hrozba, před riziky varovala..., firma Huawei hrozí Česku arbitráží, když nepřehodnotí varování před její technologií*

varování: *další americké varování před společností Huawei, NÚKIB před jejími produkty varuje, Česko přitom stejně jako Spojené státy varuje před tím, aby se v klíčových systémech užívaly produkty čínské firmy Huawei, oficiální varování*

(kombinace obojího: *varoval jako před bezpečnostním rizikem*)

kauza/aféra: *aféra kolem Huawei, kauza, kauza Huawei, kauza okolo čínských společností Huawei a ZTE, největší špiónážní skandál v Polsku za poslední roky, aféry kolem podezření ze špiónáže*

spor, soupeření/boj: *spor s firmou Huawei, nová kapitola soupeření dvou největších ekonomik světa, následně se rozhořel další spor, případná odvěta, z vašeho pohledu toto bude jeho protiúder?, americký Google zasadil ránu čínské firmě Huawei, jinak se chce bránit; Huawei hrozí mezinárodní arbitráží. Chce po Česku zrušení nebo změnu varování před svými zařízeními. Google zasadil nepříjemnou ránu čínské firmě Huawei. Útok na samé srdce čínské ekonomiky. Spory se vyostřily, právní kroky ještě víc vyhroť vztahy s Washingtonem*

další negativní jevy: *nepříjemnost pro čínský Huawei, tlak kvůli technologické firmě Huawei, zaznívají výhrady, čínská špionáž a její zájmy v Evropě; o možném nebezpečí čínských technologických firem, ...zda to znamená nebezpečí a příp. zakročit, zváží zákaz výrobků*

Označení aktérů:

čínská firma, koncern Huawei, čínská společnost, čínské firmy Huawei a ZTE, Huawei (je) národním šampionem, který se měl stát celosvětovým lídrem, technologický gigant a největší chloubka Pekingu x kybernetická bezpečnost, kyberúřad, Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost, úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost

Konstatování a shrnutí faktů je provedeno bezpříznakově:

Částečné zastání našel u šéfa KSČM...

Poslanci také konstatovali, že Úřad pro kybernetickou bezpečnost plní své povinnosti.

Včera pak prezident Zeman kritizoval šéfy bezpečnostních úřadů.

výjimečně více subjektivně:

... a neméně vehementně popírá obvinění ze špionáže

telekomunikace je bezpečná a odolná vůči zpravodajským choutkám nečlenů NATO? (ne přísně neutrální výraz; otázka ale celkově vyznívá neutrálně)

Na druhou stranu mám pocit, že tak silně probíraná, celosvětově probíraná kauza nebo značka tady ještě nebyla a třeba podle Spojených států nebo podle české autority představují bezpečnostní hrozbu

(Funkčně, srozumitelně a pohotově) užitá **metafory**:

Google zasadil nepříjemnou ránu čínské firmě Huawei. Poté, co ji Washington zařadil na černý seznam... Útok na samé srdce čínské ekonomiky.

No ale nenasazujeme tady Číně psí hlavu možná trochu ex post? Nezpůsobili jsme si to my a teď tady pláčeme nad rozlitým mlíkem?

obava ze zadních vrátek pro špionáž

ptal se vás ministr zahraničí, proč nejvyšší představitelé, tedy prezident a premiér, táhnou za jiný konec provazu?

Na základě podrobného rozboru užívaných jazykových prostředků pokrývajících téma (jak výrazů klíčových, tak všeobecně) je evidentní, že redaktoři pracují s dosti omezeným repertoárem slovní zásoby, škála použitých slov je jednostranná, opatrná až fádní. Navíc dokola používají a citují přejaté výrazy jiných mluvčích, které jsou v průběhu kauzy opakovány "bez gradace" z hlediska tematického vývoje kauzy. Zpracování tak působí nepůvodně, neinvenčně, "neautorsky", rovněž z hlediska pěstování jazykové kultury by bylo možné nabízet bohatší registr. Někdy se vyskytují publicismy či klišé, a to i v případě větných konstrukcí. Výslovnostně jsou projevy na velmi dobré úrovni, stejně jako celková prezentace či schopnost vést dialog.

4. Tematické rámcování

Tematické rámcování kauzy „Huawei“ se během zkoumaného vzorku výrazně proměňovalo. Změny tematického rámce vycházely zejména z aktuálního dění kolem kauzy, projevů a reakcí jednotlivých stran sporu a politických aktérů a představitelů úřadů.

Medializace celé kauzy započala 6. ledna, kdy byla odvysílána zpráva uvozená informací, že vláda bude jednat o nebezpečí spojené se společností Huawei na základě varování Národního úřadu pro kybernetickou a informační bezpečnost. Jako sekundární informace byla zařazena informace o tom, že již před Vánocemi se sešel premiér Babiš s velvyslancem Číny. Od počátku je téma rámcováno především jako bezpečnostní hrozba, polarizováno jako my (případně implicitně „západní spojenci“) versus Čína. Tematické rámcování do velké míry souzní s rámcováním tématu západními mainstreamovými médii a agenturami (Reuters, EBU). Ihned po počátku kauzy je téma lokalizováno otázkou, jak by se měly chovat české úřady ve vztahu ke společnosti Huawei při veřejných zakázkách a v otázce využití jejich produktů. Jako silný sekundární rámec (který se bude objevovat během celé kauzy) se projeví rámec- *vyjádření ÚKIB* (vizualizován zpravidla záběrem na logo úřadu, nebo synchronem s předsedou úřadu).

K výrazně frekventovanějšímu výskytu tématu dochází po čtyřech dnech od jejího počátku- po tři dny se objevuje každý den a poté opět na pět dnů umlká. Naléhavost tématu je zdůrazněna 10. ledna zařazením na první místo agendy zpravodajství. Razance tematického rámcování vychází zejména z aktuálního dění na české politické scéně: vyjádření ministra zahraničních věcí Petříčka („Česko bude svou bezpečnost chránit“), výzva bezpečnostního výboru PS pro české instituce. Téma je obohaceno retrospektivním shrnutím kauzy o schůzce premiéra s velvyslancem. Jako nový aktér kauzy se objevuje předseda KSČM, který se „zastává velvyslance“. Téma je objektivizováno vystoupeními hlavních představitelů ústavních institucí. Výrazné mediální pokrytí se objevuje 11. ledna, kdy se téma stává zprávou dne a vyplňuje první tři zprávy pořadu Události. Hlavním tematickým rámcem dne je výrok Miloše Zemana o ohrožení ekonomických zájmů země. Prezident se staví na stranu Číny. Objevuje se také informace, že jsou ohroženy investice společností PPF a Škoda. Razanci tématu dodává informace o zadržení pracovníka Huawei v Polsku. Tato zpráva se opakuje i následující den, což je možné vnímat jako redundantní.

13. ledna ČT rozvíjí nový rámec *ekonomické dopady kauzy na české firmy* zprávou o problémech firmy Homecredit v Číně. Z hlediska normativních teorií médií je zpráva správně objektivizována vyjádřeními politických představitelů z různých stran politického spektra. K takovéto objektivizaci dochází ve všech momentech, kdy téma souvisí s domácí politikou. Po odmlce vrací téma do hry dění na domácí politické scéně a roztržka mezi „českou diplomacií“ a Milošem Zemanem („popřela jeho slova o zrušení schůzky se zástupci čínského ministerstva“), která posiluje polarizaci tématu.

Intenzivnější mediální pokrytí získává téma opět až 28. ledna, poté je součástí zpravodajské agendy po 4 dny. Na místo jednoho silného tematického rámce se objevuje více rámců sekundárních: zadržení dcery zakladatele společnosti v Kanadě, zpráva o napjatých vztazích mezi USA a Čínou, domácí zpráva o žádosti společnosti Huawei na zrušení státní zakázky na portál Moje daně, informace o setkání prezidenta Zemana s čínským velvyslancem.

V počátku února se objevují jako tematický rámec informace o konkrétních krocích ve sporu Česká republika versus Huawei: politici žádají změnu zákona o veřejných zakázkách, hrozba arbitráží.

Rozsáhlejší mediální pokrytí získává kauza 8. února, kdy vykrývá prvních 9 minut relace. Zpráva o možné arbitráži je doplněna obsáhlým analytickým materiálem zahrnujícím analýzu, které státy podnikly kroky proti společnosti Huawei.

V polovině února se výrazně projevuje polarizace české politické scény nad tématem kauzy Huawei, které do velké míry začíná souznít s postojem politických subjektů vůči Číně obecně (například 15. února přednáší KSČM výtky vůči vládě). Intenzivnější pokrytí kauzy graduje 19. února, kdy je zveřejněno zrušení zakázky Finančního ředitelství na portál Moje daně, o kterou usiloval také Huawei. Poté se objevuje kauza Huawei již jen formou krátké zmínky v souvislosti s jinými událostmi (např. v souvislosti s otázkou bezpečnosti při setkání Trump- Babiš).

Tematicky výrazně odlišnou zprávou je zpráva ze 4. března o velké reklamní kampani Huawei, kterou chce vylepšit svůj mediální obraz. Po delší pauze se téma znovuobjevuje v agendě ČT až na konci dubna v souvislosti s návštěvou prezidenta Zemana v Číně a jeho setkání se zakladatelem Huawei. Jde o tematické pokračování rámce *rozdělení domácí politické scény nad kauzou Huawei*. Během května se téma stává opět převážnou součástí zahraničně-zpravodajské agendy a reflektuje kroky zahraničních zemí (zejména Británie, USA).

Pro zpracování tématu bylo typické prolínání zahraničně- politické agendy s intenzivní domácí politikou. V počátku kauzy byl patrný příklon k interpretacím událostí USA, Velké Británie a západních mainstreamových médií. V druhé polovině kauzy se objevuje tematický rámec připouštějící, že nejde jen o bezpečnostní otázku, ale také obchodní válku mezi Čínou a USA. Silná dějová linka domácí politiky byla spojena s otázkou postoje NÚKIB a domácích politiků k němu a s veřejnou zakázkou na portál Moje daně. V naprosté většině případů ČT usilovala (u událostí spojených s domácí politikou) o jejich objektivizaci pečlivým výběrem promluv z obou stran spektra sporu a zastoupením představitelů hlavních politických stran.

5. Vizualizace tématu

Během zkoumaného vzorku se objevuje několik zaběhlých vizualizací tématu. Typickým prvkem vizualizace je velká míra ilustračních záběrů. Jde zejména o záběry z obchodních míst společnosti Huawei s jasně zřetelným logem a záběry administrativních budov společnosti. Ty se během zkoumaného vzorku často opakují. Dalším souborem jsou záběry na lidi užívající počítačová zařízení, smartphony, záběry serverů a další technicky laděné záběry.

Technologické záběry jsou pro tuto kauzu symptomatické a tvoří velkou část ilustračních záběrů. Kauza sama o sobě nabízí jen omezenou možnost explicitní vizualizace (na rozdíl od jiných zpravodajských témat jako jsou např. přírodní katastrofy, nehody, neštěstí). Často je tak kauza vizualizovaná pomocí metaforických či metonymických vizuálních zkratk. Výjimkou jsou konkrétní jednání či promluvy politických aktérů ke kauze.

Velmi častou vizualizací jsou záběry mluvčích promlouvajících v různých prostředích na kameru (tzv. synchrony). Jde zejména o premiéra Andreje Babiše, představitele NÚKIB, opoziční politiky. Žádný z těchto záběrů není příznakový, hodnotící, či znevýhodňující aktéra záběru. Jde o tradiční synchronní záběry v polocelku v běžném prostředí. U delších promluv pak s „odstřihem“ na ilustrační záběry.

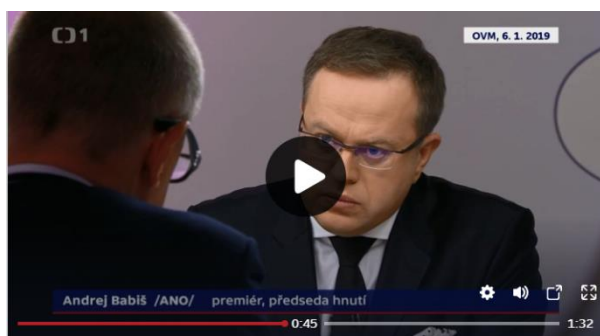
Zejména ve druhé polovině kauzy se stává důležitým aktérem prezident Zeman. Je to v souvislosti s jeho návštěvou Číny a jednáními s čínskými představiteli. To se přirozeně projevuje také ve vizualizaci kauzy. Specifikem těchto vizuálů je skutečnost, že v některých případech vycházejí z twitterového účtu mluvčího prezidenta Ovčáčka. Zpráva využívá reprodukci fotografií namísto použití videa.

Především při informování o reakcích na kauzu ze zahraničí – USA, Velká Británie, využívá Česká televize techniku splitscreen. Jde o standardní postup, který dodává vizuální stránce více informací, je dynamičtější a je pro diváky poutavější.

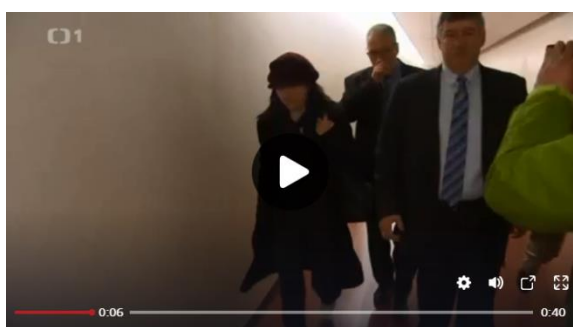
Pořad Události využil v případě kauzy Huawei poměrně často promluvy aktérů v jiných pořadech ČT- Otázky Václava Moravce, Události a komentáře.

Podobně jako u jiných témat, i v této kauze je hojně využívána infografika. Jde sice často o duplicitu sémiotických kódů (to, co je v obraze, je zároveň čteno moderátorem ve zvukové stopě), ale zároveň to přispívá k jasnější percepci zprávy diváky.

Používané záběry a vizualizace jsou standardním, někdy až předvídatelným způsobem zachycení dějů kolem kauzy. Až na několik výjimek nejsou obsaženy záběry překvapivé, neočekávané nebo nestandardní. Nevšední a nezvyklé vizualizace tématu se objevují jen velmi zřídka. Jednou z takových je vizualizace zadržení finanční ředitelky firmy Huawei a dcery zakladatele v Kanadě. A také části videoklipu podporující image Huawei – děti v různých rolích dospělých včetně dětí se zbraněmi.

Naprostá většina vizualizací nijak nevybočuje ze zaběhlých standardů a postupů televizní žurnalistiky. Tradiční součástí vizualizace jsou také typické metaforické vizuály při informování o postojích zahraničních zemí- zpravodaj USA před Bílým domem, zpravodaj z Velké Británie před londýnskou City. V žádné ze zpráv se nevyskytla vizualizace porušující etické normy nestrannosti formou znevýhodňujících, zesměšňujících či dehonestujících záběrů.

Autoři analýzy

PhDr. Tomáš Trampota, PhD.

Přednáší *Media and Cultural Analyses* na New York University in Prague. Byl ředitelem Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy a proděkanem tamtéž. Byl spoluzakladatelem a předsedou Central and Eastern European Network v rámci European Communication Research and Education Association. Je autorem knih *Zpravodajství* a *Metody výzkumu médií*.

PhDr. Tereza Klabíková Rábová, PhD.

Absolvovala obor mediální studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Vědecky se zabývá lingvistikou a jazykovou kulturou. Mimo jiné přednáší *Kulturu mluveného projevu* a *Komunikaci s médii* na Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Je autorkou řady odborných statí a analýz.